

İSMAİL FERRUH
EFENDİ

MESNEVÎ-İ MA'NEVÎ'NİN YEDİNCİ CİLDİ'NİN MANZÛM TERCÛMESİ

HAZIRLAYAN: SEDA ATEŞ SOLAK

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2024, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 404
Edebiyat: 212

ISBN 978-625-6063-65-5
Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2024

Müellif: İsmail Ferruh Efendi

Hazırlayan: Seda Ateş Solak

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Mesnevî-i Ma'nevî'nin Yedinci Cildi'nin Manzûm Tercümesi
Müellif: İsmail Ferruh Efendi ; Hazırlayan: Seda Ateş Solak
İstanbul : DBY Yayınları, 2024.
232 s. ; 16,0 x 23,5 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 404)
ISBN 978-625-6063-65-5
1- Edebiyat 2- Türk Edebiyatı 3- Mesnevi

Bu kitap, Ekim 2023'te İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans programı kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Fatih Odunkaran danışmanlığında savunulan "İsmail Ferruh Efendi ve Mesnevî-i Ma'nevî'nin Yedinci Cildi İçin Yazdığı Manzûm Tercüme" adlı yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş hâlidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu - Fatih / İstanbul
Tel.: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

KISALTMALAR LİSTESİ.....	6
ÖN SÖZ.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM İSMÂİL FERRUH EFENDİ'NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Hayatı.....	11
İlmî Kişiliği.....	13
Eserleri.....	14
Tefsîr-i Mevâkib.....	14
Mantık Risâlesi.....	16
İsmail Ferruh Efendi'nin Beşiktaş Cemiyet-i İlmîyesiyle Bağlantısı.....	17

İKİNCİ BÖLÜM YEDİNCİ CİLT MESELESİ

Mesnevî'nin Yedi Cilt Olduğuna Dair Görüşler.....	22
Mesnevî'nin Yedi Cilt Olmadığına Dair Görüşler.....	26
İsmail Ferruh Efendi ve Manzûm Yedinci Cilt Tercümesi.....	31
Manzûm Tercümenin Şekil ve Muhtevâ Özellikleri.....	33
Muhtevâ Özellikleri.....	33
Şekil Özellikleri.....	42
Dil ve Anlatım Özellikleri.....	44
İsmail Ferruh Efendi'nin Tercümesi İçin Yazılan Tarih ve Takrîzler.....	47
Kireççibaşızâde Süleyman Fehîm Efendi.....	48
Müderres Seyyid İbrahim Efendi.....	48

Ahmet Cevdet Paşa.....	48
Ali Cevdet Efendi.....	49
Şeyh Şehâb Efendi.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MESNEVÎ-İ MA'NEVÎ'NİN YEDİNCİ CİLDİ

Transkripsiyon Sisteminde Benimsenen İlkeler.....	51
Transkripsiyon Alfabeti.....	53

MESNEVÎ-İ MA'NEVÎ'NİN YEDİNCİ CİLDİ

METİN.....	55
SONUÇ.....	225
KAYNAKÇA.....	229

Ön Söz

Tarih sahnesinde geleceğini sağlam temellere dayandırarak ilerleyen ulusların kendi değerleriyle besledikleri zengin bir edebiyatları vardır. Bu edebiyat; toplumların sahip olduğu ilim adamları, düşünür ve sanatçıların milyonları etkileyebilecek eserler vücuda getirmeleri sayesinde kendi sınırlarını aşıp başka sınırlara ulaşmalarını ve evrensel bir boyut kazanmalarını sağlar. Şüphesiz ki Türk edebiyatı tarihinde iz bırakan ve medeniyetler aşip çağları geçerek günümüze kadar gelen edebiyatımızın zirve eserlerinden birisi de Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sidir. Mevlânâ, altı cilt olan *Mesnevî*'sinde tüm insanlığı kapsayan ve birleştiren hoşgörü felsefesini, âdetâ nakşetmiş, sadece yazıldığı döneme değil tüm zamanlara hitap eden bir şâheser yaratmıştır. Bütün yaşamını "Hamdım, piştim, yandım" sözlerine sığdıran Mevlânâ, vahdet-i vücud inancını varlık potasında yoğurarak ve her varlığın birlik dükkânında İlâhî kudretin eliyle yapılıp sergilendiğini bütün eserlerinde bizlere göstermiştir.

İslâmî Doğu edebiyatında doğup Anadolu sahasına kadar ulaşan mesnevî, İran edebiyatına özgü bir nazım şekli olup felsefî düşüncelerin, uzun aşk hikâyelerinin ve destanların anlatımında kullanılmıştır. XIII. yüzyıla gelindiğinde ise Mevlânâ'nın dehâsıyla farklı bir boyuta ulaşarak müstakil bir eser hüviyeti kazanmıştır. Mevlânâ, kaynağını *Kur'an* ve hadislerden alan *Mesnevî*'sinde tasavvufî fikir ve düşüncelerini akıl ve mantık sınırlarından taşan hikâyeleriyle aktarmıştır. Özellikle Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin Anadolu'da yazılmış olması bugüne kadar ciddi bir *Mesnevî* literatürü oluşturmuş, tercüme ve şerh olarak çok fazla sayıda eser vücuda getirilmiştir. Dolayısıyla bu eserler Mevlânâ'nın ibret veren hikâyelerinin nüvesini tüm insanlığın idrak edebilmesi adına *Mesnevî*'ye evrensel bir boyut kazandırmıştır. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si asırlarca hep altı cilt olarak telakki edilerek tercüme ve şerh edilmiş, ancak XVII. yüzyılda ortaya

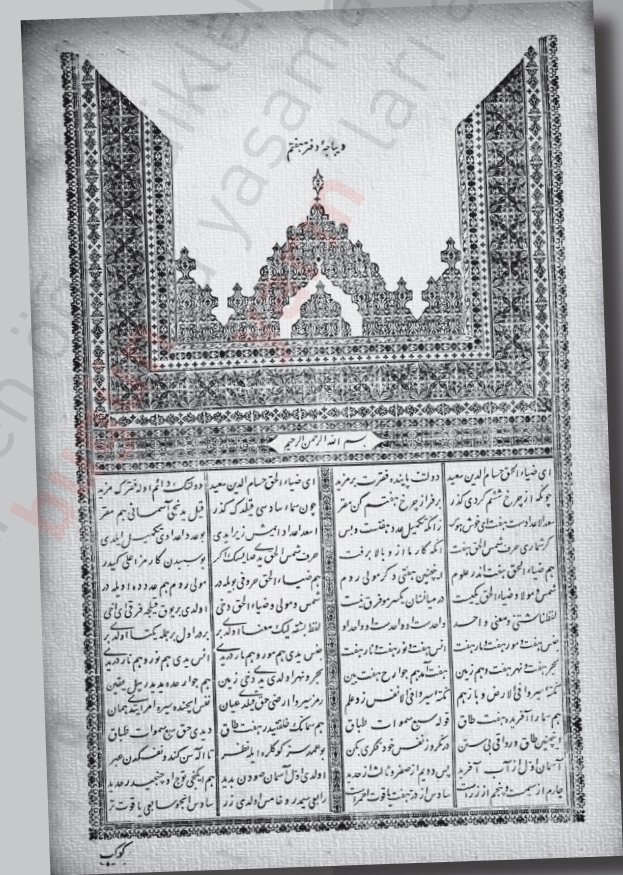
çıkan ve *Mesnevî*'nin yedinci cildi olduğu iddia edilen bir nüshanın bir Mevlevî Şeyhi olan İsmail Rusûhî Ankaravî tarafından bulunup tercüme ve şerh edilmesi sonucu *Mesnevî* tercüme ve şerhleri farklı bir boyut kazanarak söz konusu yedinci cildin varlığı ve sahilği üzerine tartışmalara sebep olmuştur. XIX. yüzyılda bir Osmanlı bürokrati olan ve daha çok *Mevâkib* isimli terfsir tercümesiyle tanınan İsmail Ferruh Efendi'nin *Mesnevî*'ye ait olduğu iddia edilen yedinci cildini tercüme etmesi söz konusu yedinci cilt tartışmalarına ivme kazandırmıştır. Ferruh Efendi, Manzûm yedinci cilt tercümesini 1234/1819 yılında tamamlamıştır. Eser, 1268/1852 yılında Nahifî'nin manzûm *Mesnevî* tercümesinin sonuna eklenerek Bulak'ta basılmıştır. Çalışmamızın temelini oluşturan İsmail Ferruh Efendi'nin *Mesnevî*'nin yedinci cilt tercümesi ile ilgili literatürde bugüne kadar herhangi bir çalışmanın yapılmaması bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmanın öncelikli amacı, İsmail Ferruh Efendi'nin tercüme ettiği *Mesnevî*'nin tartışmalı yedinci cilt tercümesini tanıtarak Türk edebiyatı sahasına kazandırmak aynı zamanda bilim dünyasının istifadesine sunmaktır. Bununla birlikte *Mevâkib* tercümesiyle tanınan mütercim, yedinci cilt tercümesiyle birlikte hafızalarda biraz daha iz bırakmasına bir nebze de olsa katkı sağlamaktır.

Yaklaşık iki yılda tamamlanan bu çalışmanın her aşamasında desteğini hissettiğim sevgili aileme aynı zamanda yardıma ihtiyaç duyduğum her zaman bana sabır ve anlayış gösterip desteğini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatih Odunkıran'a teşekkürü bir borç bilirim.

Seda ATEŞ
Gölcük, 2024

Mesnevî-i Ma'nevî'nin Yedinci Cildi

Metin

Meşnevî-i Ma'nevî-i Ḥazret-i Mevlānā-yı Rūmî (ḳuddise sirruhu'l-
'aziziñ) işbu yedinci cildi ki ezhār-ı emāni ḥazinesi ve esrār-ı me'āni
gencinesi olup āb-ı ḥayāt-ı zinde-dilān-ı ḥızır-meşrebiñ ser-çeşmesidir. Zirā
şā'ibe-i şübhe vü gā'ile-i rey u gümāni anıñ mişkalesiyle ḥayālat-ı fāsıde
vü tevehhümāt-ı bātlaniñ jeng ü pāsını zulumet-ḥāne-i ḥavātırdan maḥv
u izāle etmek mümkündür. Ammā eger tevfiḳ-i “Yeḥdī men yeşā” aña
rehber ve refiḳ ola, tā ki lücce-i zulumet-i nefis ü varṫa-i pür-keder-i cism-
den ki maḳām-ı “ulā'ike kel-en'āmi bel hum eḳal” der-güzer vāḳi' ola
ve şıfat-ı aḥlāḳ-ı rūḥāni ile muttaşif olmuş ve ḥil'at-ı zerkeş-i tār-ı ḥaliş-i
muḥabbet-i ḥaḳiḳi ki zib-i ḳāmet-i ehl-i başiretān-ı ba-şadāḳatdir. Aña
iksā oluna ve piyāle-i sekr-āver-i cām-ı cihān-nümā-yı meveddet-i yaḳinī
nüş ede ve dil-ārā ve feyz-baḥşā olan cemāl-i bā-kemāl-i 'aşḳ u 'āşıḳ u
ma'sūḳ ki ḥaḳiḳatde vāḥiddirani çeşm-i ser ve başar-ı ser ile müşāhede
ede ki bu mu'ayyen ü müberhendir. Muḥabbet, cümle-i (3)şıfāt u rüteb
üzere teḳaddümü vardır. Zirā ervāḥiñ yedi eczāsı netice-i sa'adet-i ebedi
vü fa'ide-i siyādet-i sermediyi “yuḥibbuhum” ile ḥāşıl etmişlerdir. Eger
tañtana-i işrāḳ-ı neyyir-i ā'zam-ı “yuḥibbuhum yuḥibbūnehu” felek-i
başıñiñ ḳubbesine ifāza-i nūr edip şürūḳ buyurmasa efrād-ı āferideden
bir ferd da'vā-yı muḥabbet-i ilāhiden dem urmaḡa ḳudret ve cesāret mü-
yesser ve mümkün olmaz idi. Ve bir aḥadiñ ḥaddi olmaz idi ki seyr-i ḳāf-ı
ḳurbet ve iddi'ā-yı derece-i rūḥāniyeti ḥāṫıra getire ve Ḥazret-i Mevlānā
ervāḥiñ eşbāḥ üzere sebḳat-i ḥilḳatine remz ile buyururlar ki (Beyt) Beni
zan etme Ādem'den ki Ādem yoḡ iken cānā / ben ol dem Ādem idim
dem ururdum 'aşḳ-ı Mevlā'dan İmdi bu ṫā'ife-i 'azizü'l-vücüd ki sebeb-i
āferiñiñ Ādem ve 'ālemdirler. Anlar insān-ı kāmildir ve “leḳad kerremnā
beni Ādem” teşriḫiyle imtiyāz bulmuşlardır. Lākin teḫbāy-ı-i muḫtelife vü
isti'dādları 'alā ḥidetin olmaḡla derecāt u rüteb cihetiyle ba'zıları ba'zı
üzerine tefevvūḳ ve terācühü vardır. “Ve feḫḫelnā ba'ḫehüm 'alā ba'z'

مجلد هفتم از جمله دفاتر مثنوی و طوامیر معنوی که خزینة ازهار امانی و
گنجینه انوار معانی اسرارالهی است و چشمه زندگانی زنده دلان خضر قرمان
آگاهست زیرا که شائبة شبهه و غائلة ريبت بمصاقیل آن از مرآت ظلمت سرای
خیالات فاسده و توهمات مهمله زائل توان کردن اما اگر توفیق یهدی من یشاً¹ رفیق
تواند بود که از ورطه نفسانی و لجة جسمانی که مقام اولئک کالأنعام بل هم أضل²
است عبوری رفته باشد و بصفت اخلاق روحانی متصف گشته و لباس مذهب
مهذب محبت حقیقی که طراز مفاخر اهل دل صاحب بصیرت صدیق است در
پوشیده و جام مسکر جهان نمای مودت یقینی برنوشیده و جمال فؤاد آرایی و عطیه
بخشای فیض پیمای عشق و عاشق و معشوق بچشم سر و بعین سر مشاهده کرده
که معین و مبرهن است که محبت بر جمیع (۳) صفات رتب سبقت دارد چرا از آن
رو که هفت اجزای ارواح را نتایج سعادت سرمدی و فواید سیادت ابدی شرف
یُحِبُّهُمْ³ بوده که اگر طنطنه اشراق نیر اعظم یُحِبُّهُمْ بر قمة قبة فلک بسیط یُحِبُّونَهُ⁴
سابق و شارق نبودی هیچ فردی را از افراد زهره و یارای آن متصور و میسر نشدی
که دم از محبت بر آوردی و هیچ احدی را از آحاد آن جرأت و جگر نه که لاف از
سیر آن قاف قربت روحانیت زدی (بیت) من ز آدم نیستم کان دم که آدم خود نبود
من بدم آن آدم آن دم کز ولادم میزدم پس این طائفة عزیزالوجود که غرض از
آفرینش عالم ایشانند که انسانند بزبور و تشریف وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ⁵ اختصاص و
امتیاز یافته اما متنوع و منقسم علی اختلاف طبقاتهم و تباین حالاتهم و تفاوت

¹ Kasas 28/56: “Allah dilediğini doğru yola iletir.”

² Araf 7/179: “...işte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar...”

³ Mâide 5/54: “...Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler...”

⁴ Mâide 5/54

⁵ İsrâ 17/70: “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık...”

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

دیباچه دفتر هفتم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1. Ey ziyā'ü'l-Ḥaḡ Ḥüsāme'd-dīn Sa'īd (2)
Devletiñ dāim ola faqrıñ mezīd
1. ای ضیاء الحق حسام الدین سعید
دولتت پاینده فقرت بر مزید
2. Çün semā-i sādisi kıldıñ güzer
Ḳıl yedinci āsumanı hem maḡar
2. چونکه از چرخ ششم کردی گذر
بر فراز چرخ هفتم کن مقرر
3. Es'ad-i ā' dād imiş zīrā yedi
Bu 'aded a' dādı tekmīl eyledi
3. سعدالاعدادست هفت ای خوش هوس
زانکه تکمیل عدد هفتست و بس
4. Ḥarf-i şems el-ḡaḡ yedi şayasıñ eḡer
Bu sebebden kārıma a' lā gider
4. گر شماری حرف شمس الحق هفت
آنکه کار ما از و بالا برفت
5. Hem ziyā'ü'l-ḡaḡ ḡurūfu böyledir
Mevlī-i Rūm hem 'adedde öyledir
5. هم ضیاء الحق هفت اندر علوم
اینچنین هفتی دگر مولی روم
6. Şems ü Mevlā vü Ziyā'ü'l-ḡaḡ daḡı
Oldu bir, yoḡ kılcā farkı ey aḡı
6. شمس و مولا و ضیاء الحق یکیست
در میانشان یکسر مو فرق نیست
7. Lafz başka līk ma' nā oldu bir
Birdir ol bir cümle yektā oldu bir
7. لفظنا شتی و معنی واحد
واحدست او واحدست او واحد او

8. Cins yedi hem mūr u hem mārdir yedi
İns yedi hem nūr u hem nārdir yedi
9. Baħr u nehr oldu yedi daħi zemīn
Hem cevārihde yedidir bil yakīn
10. Remz-i “sīrū ārz”ı Hāq kıldı ‘ayān
Nefs içinde seyre emretti hemān
11. Hem semānīñ ħilķatidir heft tāk
Dedi Hāq “seb‘a semavātin tībāk”
12. Bu ‘umudsuz göklere eyle nazār
Tā alasin kendi nefsinde ‘iber
13. Oldu evvel āsumān şudan pedīd
Hem ikinci tuc üçüncüdür ħadīd
14. Rābi‘ i sīmdir u ħāmis oldu zer
Sādīs inci sābi‘ i yākūt-ı ter (3)
15. Necm-i seyyār ile hafta hem yedi
Cümlesin Hāq nūr-ı tībān eyledi
16. Tā ezelden etdi izħār-ı ‘ulūm
Reh-nümādır sizlere dedi nūcūm
17. Hem yedi ten oldu ħuṭb-ı mürselīn
Reh-nümā-yı menzil-i ħāķķu’l- yakīn
18. Remz edip her birine bir necm-i ħāş
Tā ki ṭālib ede kesb-i iħtisāş

8. جنس هفت و مور هفت و مار هفت
انس هفت و نور هفت و نار هفت
9. بحر هفت و نهر هفت و هم زمین
هفت آمد هم جوارح هفت بین
10. نکتة سیروا فی الارض¹ و باز هم
نکتة سیروا فی الانفس زد علم
11. هم سما را آفریده هفت طاق
قوله سبع سماوات طباق²
12. اینجین طاق و رواقی بی ستن
در نگر ز نفس خود فکری بکن
13. آسمان اول از آب آفرید
پس دویم از صفر و ثالث از حدید
14. چارم از سیم است و پنجم از زراست
سادس از در هفت یا قوت احمر است
15. کوكب سیار هفت و هفته هفت
هر یکی از وی شده تابان و نقت
16. الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ³ كَفَت النجوم
در قدم بودش چنین صنع از علوم
17. هفت تن قطب رسولان اله
که مدار این جهان بوده براه
18. هر رسولی را اشارت کوكبی
انچنانکه طالب آن را مطلبی

¹ Ankebut 29/20: “Yeryüzünde dolaşın da Allah’ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığna bakın!..”
² Mülk 67/3: “O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır...”
³ Yâsîn 36/80: “O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.”

19. Māh alıp nūr-ı Muħammed’dēn zīyā
Şaķķ edip anı resūl-i Kibriyā
20. İki bucuğ gün kıldı bir burcu maķām
Ķaṭ‘ eder bir māhda gerdūnı tamam
21. Hem ‘Uṭārid kıldı onbeş gün maķar
Burç içinde ol debīr-i mu‘teber
22. Altı ayda seyreder oldu burūc
Bu ħesābdan etmedi āşlā ħurūc
23. Zūhre her bir burcu yirmi beş tamām
Rūz u şeb eyler şafā ile maķām
24. On şehirde seyr-i gerdūn etmede¹
Şevrde sāzın be-ķānūn etmede
25. Āfitāb-ı ‘ālem-ārā-yı ħümām
Ķaṭ‘ eder bir burcu bir ayda tamām
26. Yıldı bir kerre eder gerdūnu seyr
Nūrunu bundan alır bu köhne deyr
27. Etdi Mirrīħ ciger-dār-ı dilīr
Elli gün bir burcu cā mānend-i şīr
28. Devr eder on üç senede çārħı tamām
Böylece ħükmeylemiş Rabbü’l-enām
29. Necm-i Keyvāndır Zūħal ey nūkte-dān
Otuz ay her burcda eyler ol mekān
30. Hep otuz yılda burūcu seyreder
Şun‘-ı Ħallāk-ı cihānla ser-be-ser

19. ماه از نور رسول ما بتافت
از اشاراتش باین معنی شکافت
20. مه دو روز و نیم هر برجی برد
در مهی قطع همه گردون کند
21. پانزده روزست در هر برج جا
تیر را کوهست دیوان سما
22. پس بهر شش مه کند قطع فلک
بر فلک اینست او را سیر و تک
23. پس سکون زهره بیست و پنج روز
هست در هر برج ای عالم فروز
24. تا بده مه سیر گردون میکند
بر بقرعودی بقانون میزند
25. آفتاب عالم آرا ای همام
هست در هر برج یک ماهش مقام
26. تا بسالی می برد افلاک را
میکنند روشن بساط خاک را
27. بس جگر در تیغ زن مریخ را
هست پنجه روز در هر برج جا
28. او بسیزده سال گردون را برد
سیر او این آمد از حکم احد
29. نیز کیوان را بهر برجی وطن
سی مهست ای فیلسوف انجمن
30. تا بسی سال او کند قطع فلک
اینت صنع صانع انس و ملک

¹ Tercümede. “مه” kelimesi kullanılmamıştır. Beyit’in doğru tercümesi: “Ta ezelden seyr gerdūn meh eder” şeklinde olmalıydı.

31. Ümmet-i Aḥmed yedi fevc oldu hem
Derd-i cān var ise sende şerḥ edem
32. Cümleden şiddîklardır ḥayr-i nās
Şonra fevc-i 'ālimān ey Ḥaḫ-şinās
33. Ba' d-ez-ān abdāl-ı ḥaḫ ey pākḇāz
Pes şehīdānı ḥaḫ etmiş ser-firāz
34. Pes muṭī' ān şonra oldu 'ābidān
İşte kıldım hep yedi fevci ' ayān
35. Daḫi ṭamu kıt' ası oldu yedi
"Seb'a ebvābi" Ḥudā zikreyledi
36. Birisi adı Cehennem'dir hemān
Āyet ile sābit etmiş Müste' ān
37. Hem ikinci dūzaḫıñ ismi Sa' ir
Ehline gāleb etmiş 'āleynādır nefir
38. Şālīşıñ adı saḫar ehli hemān
"Rabbenā aḫric lenā" eyler fiḡān
39. Rābi' i ismi Caḫīm ehli 'acīb
Derler "āḫhirnā ilā ecelin karīb"
40. Ehli ḥāmis ki adıdır Ḥuṭame
"Rabbenā ebşarnā" ederler dem-deme

31. هفت جو قند امت احمد بدان
گر ترا هست آگهی از درد جان
32. نغزایشان خیل صدیقین بدند
بعد از ایشان عالمان دین بدند
33. بعد از ان ابدال رب العالمین
پس شهیدان و سر افزان دین
34. پس مطیعانند و انگه عابدان
هفت شد این جوق شوق ما بدان
35. دوزخ آمد هفت ای زین زمان
سَبْعَةَ أَبْوَابٍ¹ از قرآن بخوان
36. اولین باشد جهنم ای فلان
در نبی إِنْ جَهَنَّمَ² را بخوان
37. ثانیس بشنو سیصلون سعیر
رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا³ شان نفیر
38. ثالثش باشد سقر و ز خیل آن
رَبَّنَا أَخْرِجْ لَنَا مِنْهَا⁴ فغان
39. از جحیم چارمین قوم عجیب
رَبَّنَا أَخْرِجْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ⁵
40. از گروه پنجمین در حطمه
رَبَّنَا أَبْصَرْنَا⁶ بیاید دم دمه

¹ Hicr 15/44: "Cehennem yedi kapısı vardır..."
² Nebe 78/21: "Cehennem, yalnız azgınları bekleyen yerdir..."
³ Mü'minün 23/106: Derler ki: "Ey Rabbimiz! biz, azgınlığımıza yenik düştük..."
⁴ Mü'minün 23/107: "Ey Rabbimiz! bizi buradan çıkar..."
⁵ İbrâhim 14/44: (Ey Muhammed!) "...ey Rabb'imiz! Yakın bir süreye kadar bizi ertele de senin çağrına uyalım ve peygamberlerin izinden gidelim" diyecekler...
⁶ Secde 32/12: "Suçlular, Rabb'inin huzurunda boyunlarını büküp Rabb'imiz! (Gerçeği) gördük..."

Kaynakça

- Aclûnî: *Keşfü'l-Hafâ*, çev. Mustafa Genç, İstanbul, Bekâ Yayıncılık, 2019.
- Ahmet Cevdet Paşa: *Tarih-i Cevdet XII*, İstanbul, Üç Dal Neşriyat, 1974.
- Ateş, Ahmed: "Konya Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Mühim Yazmalar", C.XVI, *Belleten*, Ankara, 1952, s. 99-100.
- Bilmen, Ömer Nasuhi *Büyük Tefsir Tarihi, Tabakatü'l-Müfessirin*, C.II, haz. Abdülaziz Hatip, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2014.
- Birişik, Abdülhamit: "Osmanlıca Tefsir Tercümelere ve Hüseyin Vâizî Kâşifî'nin Mevâhib-i Aliyye'si" *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C:XVII, 2004, s. 64.
- Birişik, Abdülhamit;
- Arpa, Recep: "Osmanlı Dönemi Tefsir Çevirileri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. III, 2011, s. 205.
- Can, Şefik: *Mevlânâ-Konularına göre Açıklamalı Mesnevi Tercümesi*, C.IV- V, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1997
- Ceyhan, Semih: "İsmail Ankaravî ve Mesnevi Şerhi", Bursa, Uludağ Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, s. 2-4
- Ceylan, Ömür: *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul, Kitabevi, 2000.
- Çapak, İbrahim;
- Öğmen, Mesud; Demir, Abdullah: *Mantık Risâleleri*, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015, s. 89.
- Çelebioğlu, Âmil: *Mevlânâ-Mesnevî-i Şerif*, trc. Süleyman Nahîfî, İstanbul, Timaş Yayınları, 2007.
- Çelik, Ersin: "19. Yüzyılda Bir Tefsir Klasığının Farsçadan Türkçeye Tercümesi: İsmâil Ferrûh Efendi'nin Tefsîr-i Mevâhib Adlı Eseri", *Sahn-ı Semân'dan Darü'lfunûn'a XIX. Yüzyıl Osmanlıda İlim ve Fikir Dünyası Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler XIX. Yüzyıl*, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, 2021, s. 252-254.

- Çelik, İsa: “Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Yedinci Cildi Üzerine”, *Erzurum, AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2002, s. 90.
- Çetin, Nihat M: “Mesnevî'nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları”, *İEFB Şarkiyat Mecmûası*, 1961, s. 97-118.
- Demirel, Şenel: “Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.V, 2007, s. 474-493.
- Eraydın, Selçuk *Tasavvuf ve Tarikatlar*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021.
- Ergüner, Kudsi: *Ayrılık Çeşmesi Bir Neyzenin Yolculuğu*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Fatîm Davud: *Fatîm Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eş'âr)*, haz. Ömer Çiftçi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kültür Eserleri, 2017.
- Ferruh, İsmail: *Tefsîr-i Mevâkib*, İstanbul, Matbaa-i 'Âmire, 1286.
- Ferruh, İsmail: *VII. Cilt Mesnevî Tercümesi*, Bulak 1268.
- Findley, Carter V: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform Bâbîâli 1789-1922*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.
- Fürûzanfer, Bediüzzaman: *Mevlânâ Celâleddin*, Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Konya, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1953.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu II*, Ankara, MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları sayı. VIII, 1971.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi, C:I-II*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Basımevi, 1981.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi V-VI*, İstanbul, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1984.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: “Mesnevî'nin VII. Cildi”, İstanbul, *İEFB Şarkiyat Mecmûası*, sayı. VI, 1966, s. 11-18.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mevlânâ Celâleddin, Mecâlis-i Seb'a (Yedi Meclis)*, Konya, Konya Turizm Derneği Yayını, 1965.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mevlânâ Celâleddin Dîvân-ı Kebir Gül-Deste*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1955, s. 29.
- Gölpınarlı, Abdülbaki: *Mevlânâ Celâleddin Mektuplar*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1963.
- Güleç, İsmail: “Nicholson'un Mesnevî Tercümesi ve Şerhi üzerine”, *Dîvân Dergisi*, sayı: XX, 2006, s. 236-37.
- Güleç, İsmail: *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*, I.baskı, İstanbul, Pan Yayıncılık, 2008.

- Gür, Süleyman: “Osmanlı Döneminde Yetişen ‘Kırımî’ Nisbeli Müfessirler ve Eserleri: Bir Literatür İncelemesi”, *Amasya, İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 13, 2019, s. 379.
- Halaçoğlu, Yusuf; Aydın, Mehmet Âkif: “Cevdet Paşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. VII, 1993, s. 443.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin: “19.yy Başında Kültür Hayatı ve Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi”, *Bellekten*, C:LI., Ankara, TTK Basımevi, 1987, s. 802- 823.
- İzbudak, Veled Çelebi: *Mesnevî Mevlânâ VI cilt*, MEB Yayınları, 1995.
- Karadağ, Selman: “Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümelere ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi, İnceleme-Metin” Konya, Selçuk Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, s. 225-309.
- Karaismailoğlu, Adnan: *Mevlânâ ve Kültürümüz*, Konya, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Karaismailoğlu, Adnan: *Mevlânâ Mesnevî*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.
- Konuk, A.Avni: *Mevlânâ Celâleddin Rûmî Mesnevî-i Şerif Şerhi I-XIII*, haz. Mustafa Tahralı ve Selçuk Eraydın, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2004.
- Konuk, A.Avni: *Mevlânâ Celâleddin Rûmî Fihi Mâ Fih*, trc. Ahmed Avni Konuk, haz. Selçuk Eraydın, İstanbul, İz Yayıncılık, 2006.
- Kur'an-ı Kerîm (Çevrimiçi) <https://kuran.diyanet.gov.tr/> (Erişim: 7.05.22)
- Kuran, Ercümen: “Avrupa'da Osmanlı Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyâsî Faâliyetleri”, Ankara, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, 1968, s. 35-38.
- Koçu R. Ekrem; Akbay, M.Ali: “Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.V, İstanbul, Neşriyat Kollektif Şirketi, 1961, s. 2574.
- Köprülü, M.Fuad: *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009.
- Mazıoğlu, Hasibe: “800. Doğum Yılı Dönümü Dolayısıyla Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Eski Türk Edebiyatı Makaleleri”, Ankara, *TDK yayınları*, 2009, s. 130-131.
- Mazıoğlu, Hasibe: “Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri Eski Türk Edebiyatı Makaleleri”, Ankara, *TDK Yayınları*, s. 216-232.
- Mazıoğlu, Hasibe: “Mevlânâ Celâleddin-i rûmî'nin Türkçe Şiirleri”, Ankara, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, sayı:672, 2007, s. 812.
- Muinüddin bin Mustafa: *Mesnevî-i Murâdiyye*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 1982.
- Örs, Derya; Kurlangıç, Hicabi: *Mesnevî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî*, Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2008.
- Özdemir, Mehmet: “Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri” *Turkish Studies*, Volume 11/20 Fall 2016, s. 481.
- Saraç, M. A.Yekta: *Osmanlı Müellifleri, Bursalı Mehmed Tahir*, Ankara, TÜBA, 2016, s. 413.

- Sipehsâlâr, Ferîdûn bin Ahmed: *Mevlânâ ve Etrafindakiler Risâle*, çev. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 103 Tercüman 1001 Temel Eser, 1977.
- Sönmez, Kemal: *Açıklamaları ile Mesnevî Ummânından 18 Hakikat İncisi ve Türkçe Nazmedilmiş Seçme Beyitler*, Ankara, 1968.
- Şahin, Ahmet Metin: *Mevlana Celâleddin-i Rumî, Mesnevi*, III Cilt, Nazmen Tercüme, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2006.
- Şentürk, Atilla: *Tahirü'l Mevlevî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, Nehir Yayınları, 1991.
- Tek, Abdurrezzak "Süleyman Uludağ ile Mesnevî Dersleri", *Süleyman Uludağ Kitabı*, Haz. Mustafa Kara, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2008.
- Temizel, Ali: *Mevlânâ Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, 1.baskı, Konya, SÜ Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 2009.
- Türkmen, Erkan: *Mevlânâ Mesnevî'sinin Evrenselliği*, İstanbul, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2007.
- Uzunçarşılı, İ.Hakkı: "Nizam-ı Cedid Ricalinden Valide Sultan Kethudası Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdazâde Arif Efendi", Ankara, *TTK Belleten*, C.XX, 1956, s. 507.
- Ünal, Mehmet: "Mesnevî'nin Yedinci Cildinin Sıhhati İle İlgili Görüş Ve Tespitler" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, c. IX, s. 42, 2016, s. 399.
- Yalçınkaya, M.Alaaddin: "Pax Ottomana Studies In Memoriam Prof.Dr. Nejat Göyünç, İ.Ferruh Efendi'nin Londra Büyükelçiliği ve Siyasî Faaliyetleri (1797-1800)", Ankara, *Sota-Yeni Türkiye Haarlem*, 2001, s. 381.
- Yavuz, Kemal: Selçuk Üniversitesi, 2. *Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, "Abidin Paşa'ya Yazdığı Bir Mektupta Cevdet Paşa'nın Mevlevîlik İçindeki Yeri ve Mesnevî'nin Düzme Yedinci Cildi Üzerine Görüşleri" Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1987, s. 230-233.
- Yetiş, Kazım: "Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C:V, 2004, s. 552-553.
- Yılmaz, Mehmet: *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1992.
- Yılmaz, Mehmet: *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü I*, İzmir, Sütun Yayınları, 2008.

MESNEVÎ-İ MA'NEVÎ'NİN YEDİNCİ CİLDİ'NİN MANZÛM TERCÜMESİ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (ö. 1273) *Mesnevî-i Ma'nevî'si*, Farsça yazılmış, altı cilt ve yaklaşık yirmi altı bin beyitten oluşan İslâmî Türk Edebiyatı'nın en önemli eserlerinden biridir. Gelenek içerisinde altı ciltten oluştuğu kabul edilen başta Türkçe ve birçok dünya diline tercüme edilen *Mesnevî-i Ma'nevî'nin*, İsmail-i Ankaravî (ö.1632) tarafından bulunan yedinci cilt ile bir bütün kabul edilmesi, *Mesnevî* tercümelerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bazı Mevlevîler, bu cildin sonradan yazılıp Mevlânâ'ya isnat edildiğini iddia ederken bu görüşü paylaşmayan Mevlevîlerin, eseri Mevlânâ'ya ait telakkî edip tercüme ve şerh ettikleri görülmektedir. Böylece Mevlevî literatüründe günümüze kadar süregelen bir yedinci cilt meselesi ortaya çıkmıştır.

İsmail Ferruh Efendi'nin "*Mesnevî-i Ma'nevî'nin yedinci cildi için yazdığı manzûm tercüme*" adlı bu eser, İsmail Ferruh Efendi'nin Süleyman Nahif'nin altı ciltten oluşan manzûm *Mesnevî* tercümesinin sonuna eklenen yedinci cilt tercümesinin Arap harfli Farsça metniyle birlikte şekil ve muhtevâ bakımından genel hatlarıyla incelendiği ve doğru bir metnin ortaya koyulması için çaba sarf edildiği ilk çalışmadır. Bu eserle günümüze kadar süregelen "yedinci cilt meselesi"ne ve gelecek yıllarda yapılacak daha kapsamlı çalışmalara az da olsa bir katkıda bulunabilmeyi ümit ediyoruz.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-6063-65-5

